II
307
L

N. IORGA

COMEMORAREA LUI ȘTEFAN-CEL-MARE

CONFERINȚĂ LA
CONDUCEREA PREMILITARILOR (MAIU 1940).

BIBLIOTECA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

BUCUREȘTI
1940

www.dacoromanica.ro

N. IORGA

COMEMORAREA LUI ȘTEFAN-CEL-MARE

CONFERINȚĂ LA
CONDUCEREA PREMILITARILOR (MAIU 1940).

BIBLIOTECA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

BUCUREȘTI
1940

www.dacoromanica.ro

BIBLIOTECA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

Comemorarea lui Ştefan-cel-Mare

– conferinţă la conducerea Premilitarilor (Maiu 1940) –

Este foarte bine, în vremurile acestea de dinamism, când se crede că lucrul de căpetenie este izbânda în întrecerea muşchilor, ceia ce formează ocupaţia favorită a unei mari părţi din tineret în divorţ permanent cu studiile şi cu cetirea, că, în ce priveşte măcar premilitarii, cari au ajuns la o formaţie intelectuală durabilă, conducătorii să-i trimeată înapoi la amintirile trecutului nostru.

În momentul acesta de ameninţări, asupra cărora nu este nicio nevoie să se vorbească, de oare ce sânt prea bine cunoscute, şi lor trebuie să li se împotrivească, nu argumente de care nu mai e nevoie şi care n'ar putea convinge pe adversari, ci faptele ieşite din hotărîrea noastră vitează, aceste amintiri au fără îndoială un preţ deosebit.

Ele arată două lucruri: un temperament pe care trebuie să ni-l însuşim, după cel care era aşa de larg răspândit în societatea de odinioară, şi, al doilea, metodele pe care le cred, şi orice om cu judecată va fi de aceiaşi părere, mult preferabile metodelor înaintea cărora lumea speriată se extasiază şi care fac să atârne victoria de singura surprindere cu arme necunoscute sau cu îmbulzeala în care cineva este dispus să jertfească oricâţi oameni pen-

www.dacoromanica.ro

tru a ajunge la capăt cu câți au mai rămas și cu energia care se mai poate păstra în sufletul unor oameni așa de obosiți.

Aceste două elemente se întâlnesc, în forma cea mai originală și cea mai deplin cristalisată, în acea mare personalitate omenească răsărită în a doua jumătate a secolului al XV-lea, care este Ștefan-cel-Mare.

Pe vremea lui Ștefan-cel-Mare era o școală care a dispărut de când există prea multe alte școli: școala de familie, care era de-o potrivă cu clasele primare și cu liceul și care se întregia cu o Universitate foarte aspră în acordarea diplomelor: Universitatea vieții.

Ștefan, fiul lui Bogdan-Vodă și nepotul de fiu al lui Alexandru zis cel Bun, trecuse cu succes amândouă școlile acestea.

Școala cea d'intâiu o făcuse singur și străin, rătăcind prin țara care pe atunci era deosebită de a lui, pribeag la Munteni, unde a întâlnit ocrotirea, care putea fi totdeauna folositoare, dar în unele împrejurări și primejdioasă, a lui Vlad, căruia i se zicea Țepeș.

Când ne gândim la unele apucături ale marelui Domn român, care, stăpânind Moldova, a avut hotărîre și în ce privește Muntenia, a stăpânit două cetăți în Ardeal și era, nu numai stăpânitorul Vlădicilor români de acolo, dar și apărătorul, prin voia însăși a regelui Mateiaș, a acestei frumoase țări, nu ținem samă de ceia ce a trebuit să aibă înaintea lui omul a cărui mamă, Oltea, întrase, după iubirea ei cu Bogdan-Vodă, pe care n'o binecuvântase Biserica, într'o mănăstire ca maica Maria și care va fi fost poate martoră, dacă nu la moartea silnică,

www.dacoromanica.ro

în zorii unei petreceri, a lui Bogdan, cel puţin a nenorocirilor care întovărăşiră sfârşitul acestui stăpânitor tânăr şi viteaz.

Acolo, în Ţara-Românească, unde Turcii erau pe margenea Dunării şi se vedeau adese ori în Bucureşti şi în Târgovişte, împănând ţara, el a avut o noţiune a Turcului Otoman, veşnic luptător şi cuceritor de ţări, aprig războinic şi crunt pedepsitor, pe care în Moldova lui, ferită până atunci, n'ar fi putut s'o aibă. A învăţat, prin urmare, pe Turci la Munteni şi a stat, în împrejurări pe care nu le cunoaştem, în preajma unui Domn care învăţase de la dânşii felul cumplit cum se pedepsesc duşmanii şi trădătorii de ţară. De aceia şi Ştefan, cândva, a crezut că poate să pedepsească pe Turcii cari-i întraseră în ţară, prin acea cumplită metodă a tragerii în ţapă, de care aşa de larg s'a folosit Vlad. De sigur că acesta nu era un om de cea mai sigură credinţă a vremii sale, şi aceasta va fi făcut şi pe Ştefan să întrebuinţeze faţă de protectorul său de odinioară mijlocul, condamnabil din punct de vedere românesc, de care s'a folosit, pentru a-şi asigura stăpânirea la Dunărea-de-jos, luând fără război fără cetatea Chiliei.

Tinereţele lui au fost de sigur tulburate de mai multe iubiri, şi cel mai mare fiu al său nu venia din căsătorie: acel Alexandru, purtând numele bunicului, voinic flăcău, pe care tatăl său l-a iubit în deosebi şi, aşezându-l de strajă la Bacău, i-a dat în samă toată partea de jos, de către Munteni, în dosul cărora ştia că aşteaptă totdeauna primejdia Turcilor. Prin pomelnice umblă numele unei Maruşca, a cării origine putea să fie şi rusească, Ştefan-cel-Mare el însuşi cunoscând, nu numai din cine

www.dacoromanica.ro

ştie ce învăţătură a diecilor-secretari, dar şi prin legături cu o populaţie de această limbă, rusească documentelor. Pe urmă însă el şi-a căutat soţie, de două ori, între neamuri cu titluri împărăteşti, chiar dacă stăpânirea lor era îngustă şi starea lor de avere foarte scăpătată, fiind, astfel, soţul Evdochiei de la Chiev, al cării tată se intitula „Ţar", şi al Mariei din Mangup, cetatea celor doi Sfinţi Teodori din Crimeia, cari erau legaţi de Comneni şi de Paleologi. La urmă numai, bătrâneţele lui au râvnit la frumuseţa fiicei lui Radu, el însuşi cel Frumos, Domnul muntean, care, din roabă împreună cu mama ei purtând acelaşi nume, a ajuns a-i fi soţie şi o soţie stăpânitoare pentru anii din urmă.

Aşa s'a aşezat el în Domnie. Linia de căpetenie a acestei Domnii n'a învăţat-o însă de la Munteni şi de la nimeni din vecinii săi. În sufletul lui era *un instinct împărătesc:* al hotărîrii neînduplecate, al credinţii faţă de învoielile cu străinătatea şi al desăvârşitei cumpăniri, al perfectului echilibru, de care a dat dovadă şi în zilele bune şi în multele zile rele, de la un capăt la altul al unei Domnii aşa de lungi.

Poate n'a fost atunci în Europa un stăpânitor aşa de ameninţat ca dânsul. De fapt, la toate graniţile lui erau duşmani. Pe Poloni nu se putea sprijini, dorinţa lor fiind să întindă monarhia iagellonică până la Dunărea-de-jos şi Marea Neagră. În mintea lui Mateiaş Corvinul, cel măcar pe jumătate român, dar crescut în altă atmosferă, umblau gânduri mari, şi acela care este înfăţişat cu coroană de lauri în jurul capului ca un Împărat roman şi care era menit să moară în împărătească Vienă cucerită şi ocupată de dânsul, nu putea să vadă în aceste ţări româneşti

www.dacoromanica.ro

decât numai niști anexe firești ale Crăii lui imperiale.

La Sud pândiau Turcii, a căror întindere a fost oprită dincolo de Dunăre numai prin această energie a lui, întinsă și asupra Domniei vecine, iar stăpânitorii acestei Țări-Românești erau siliți să treacă, a doua zi după așezarea lor în Scaun, la acea legătură cu Turcii otomani care-i putea garanta.

A trebuit mult sânge omenesc pentru ca el să știe în ce colț este primejdia mai mare, să găsească momentan mijloacele trebuitoare pentru a înlătura primejdia mai mică de la alte hotare.

Astăzi, când, întărindu-ne înlăuntru, privim cu mai multă grijă decât îngrijorare și cu mai multă hotărîre statornică decât temere, amenințarea hotarelor noastre, felul acesta de a fi al lui Ștefan-cel-Mare poate să însemne una din cele mai puternice învățături.

Dar, cu toată grija lui de pace, fiindcă el, care a fost un mare învingător, n'a fost un mare războinic și biruința i s'a datorit socotelilor meșteșugite și nu unui avânt de vitejie neînfrântă, de care nu s'a dovedit în stare în niciuna din bătăliile sale, a trebuit să fie război, și războiul, odată început, l-a dus până la capătul dorit, care nu putea să fie altul decât o pace onorabilă și păstrarea țării în hotarele pe care el le moștenise și pe care n'a căutat să le întindă în paguba vecinilor mai slabi, ci a voit numai să aibă pe pământul lor puncte de siguranță pentru anumite schimbări, care, atunci, ca și acum, se pot întâmpla dintr'o clipă în cealaltă.

Era și supt Ștefan-cel-Mare o vreme de alianțe. Pentru a le avea cineva, se întrebuințau anumite idei curente, și, precum se vorbește astăzi de totalitarism și de democrație, așa era vorba în zilele

www.dacoromanica.ro

acelea de ideia creştină pornită din Apus, de nuanţă catolică, asupra căreia se întindea autoritatea unui Suveran care nu stăpânia şi sufletul nostru, dar trezia poate un anumit instinct roman: Papa.

Aliaţele se încheiau pe atunci, nu prin tratate de comerţ sau prin garanţii de graniţi, ci din partea, nu a celui mai slab, ci a celui mai nou în ce priveşte caracterul însuşi al Domniei lui, prin actul de închinare. Ştefan-cel-Mare l-a făcut faţă de regele Poloniei, care i l-a cerut cu stăruinţă, şi nu putem crede că, după îndeplinirea unui act în formele obişnuite, care firește că n'au fost create pentru dânsul, el s'a ridicat cu un simţ de mândrie scăzută şi că de acolo a pornit dorinţa de a-şi răsplăti împotriva unui vecin trufaş umilinţa aceasta de un moment. Este vrednic de ţinut în samă că, astfel de forme nefiind în obiceiul regelui Ungariei, Ştefan-cel-Mare n'a avut niciodată nevoie să recurgă la dânsele în legăturile, foarte schimbătoare, cu Mateiaş Corvinul, pe care l-a învins când i-a căzut în ţară, fără a păstra şi faţă de acesta, ca şi faţă de ceilalţi, niciunul din acele sentimente de duşmănie care îl puteau împiedeca în legăturile viitoare.

El nu va fi crezut însă niciodată că astfel de legături îl pot asigura. Soarta i-a dovedit-o mai mult decât odată. Mai totdeauna, afară de un ajutor de Secui, cari, aceştia, aşezaţi pe hotarele Moldovei, îi aparţineau mai mult lui decât regelui Ungariei, el nu s'a putut folosi de astfel de aliaţe: nu i-au venit contingente însemnate, o artilerie puternică, un sfătuitor încercat în războaiele Apusului.

La Baia a fost singur, şi o spune în scrisoarea către regele Poloniei, fără a-l mustra pe acesta că nu i-a sărit în ajutor.

www.dacoromanica.ro

La Vasluiu, afară de această infanterie secuiască, nu avea pe lângă dânsul niciun străin.

Lipsit de orice concurs a fost zdrobit în pădurile Neamţului, la Pârâul Alb, pe malul căruia s'au îngropat toţi boierii lui cei vechi, pentru ca, de a doua zi, el să găsească în tinerii crescuţi pentru a-i înlocui, boierimea viitorului şi conducătorii fireşti ai noilor sale armate.

Când, într'un moment de uşuratecă pornire cuceritoare, Ioan Albert, regele Poloniei, a venit în Moldova şi i-a atacat Cetatea Sucevei, pentru ca pe urmă expediţia aceasta să se isprăvească printr'o mare catastrofă, din Ungaria vecină, unde stăpânia fratele lui Ioan Albert, nu i-a venit decât un mijlocitor, descendent al Românilor din Maramureş, Bartolomei Dragfi, pentru ca să ajute la pacea cu regele Polon.

Totdeauna singur şi totdeauna aşteptându-se să fie singur, luându-şi deci toate măsurile pentru cazul când nimeni nu mai este lângă dânsul.

Altă mare învăţătură pentru zilele noastre.

Trăia încă pe vremea aceia în Apus amintirea marilor cavaleri din evul mediu, cari se aruncau orbeşte asupra duşmanilor, ca în vestita bătălie de la Nicopole, în 1396, când caii au întrat cu pieptul în suliţile Ienicerilor şi picioarele li-au fost cosite de săbiile spahiilor.

Aceia erau oameni cari credeau *într'înşii*. Ştefan credea *în puterea şi în viitorul ţării sale* şi *în ocrotirea lui Dumnezeu*, căruia i-a ridicat patruzeci de lăcaşuri de închinare. El aştepta, prin urmare, la locuri potrivite, pe cei cari, fără să-i cunoască ţara se răpeziau asupra ei. Toate surprinderile naturii sau ale gândului au întâmpinat pe aceşti duşmani,

www.dacoromanica.ro

şi la Baia, în acele zile de Crăciun înghețate, când Ungurii au fost prinşi în mijlocul petrecerilor, şi la Vasluiu, unde o întreagă oaste stătea ascunsă în pădure, având în față mlaştinile în care trebuiau să se înfunde năvălitorii ajunşi într'o zi de desghet, prielnică pentru dânşul, şi în deasa pădure din Neamț, unde, dacă a căzut acea boierime, el a putut să se strecoare prin desişuri pentru ca la munte să-şi facă oastea înapoi, şi, după năvălirea Polonilor lui Ioan-Albert, când tot o pădure, cu copacii răsturnați asupra năvălitorilor, a dat biruința oştii româneşti.

Nici sistem polon, nici sistem maghiar, nici sistem turcesc, nimic din ceia ce era la modă pe vremea aceasta în Europa, ci numai ce stătea în tradiția țării şi în mijloacele pe care țara însăşi le ține la dispoziția oricui vrea să se apere.

Şi tinerii premilitari şi conducătorii lor şi toți cei cari au astăzi România în sama lor n'ar strica dacă s'ar întoarce, cât mai des, să mediteze asupra învățăturilor acestui temperament şi asupra exemplului acestor metode.

BIBLIOTECA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE
VERIFICAT 1987
BIBLIOTECA B.C.U. BUCUREŞTI INST. DE ISTORIE N. IORGA
www.dacoromanica.ro

Așezământul tipografic
„Datina Românească"
Vălenii-de-Munte
(Prahova)

www.dacoromanica.ro